

Rozhovor s předním reprezentantem české muzikologie Jiřím Sehnalem

Hudební historik, organolog a muzikolog prof. PhDr. Jiří Sehnal, CSc. je uznávaným odborníkem na dějiny hudby 17. a 18. století, což dokládá členství v řadě hudebněvědeckých organizací, např.: Gesellschaft der Orgelfreunde; Gesellschaft für Musikforschung; Gesellschaft zur Herausgabe von Denkmälern der Tonkunst in Österreich, Wien; Akademie für Mozartforschung, Salzburg; Johann-Michael-Haydn-Gesellschaft, Salzburg; Joseph-Haydn-Institut, Köln; Internationale Gesellschaft zur Erforschung und Förderung der Blasmusik, Graz aj. Jeho jméno najdete i ve světových hudebních encyklopediích jako Music in der Geschichte und Gegenwart a The New Grove of Music and Musicians. Sehnalův badatelský záběr dosahuje v evropské muzikologii zcela ojedinělé šíře. Jak sám říká: „Mne zajímalo vše.“ Napsal vůbec první studie o dechové harmonii či o začátcích opery na Moravě. Jeho vědecké práce jsou známy po celém světě. Chránoví hudebníci ho však znají především jako emeritního organologa brněnské diecéze a autora publikací o varhanách. U příležitosti životního jubilea (85) jsem panu profesovi položil několik otázek.

Pocházíte z hudebnické rodiny?

Ne, z učitelské. Otec i matka byli učitelé. Tatínek hrál na housle jako učitel při výuce a trochu na varhany před První světovou válkou ve Vranovicích u Brna a za první republiky v Radslavicích u Přerova.

Jak vzpomínáte na Vaše první chvíle u varhan? Kdo Vás učil? Kde jste působil jako varhaník?

Na klavír mne učila představená kláštera sester Neposkvrněného Početí Panny Marie v Přerově na Šířavě Jindřiška Knapová, která byla současně varhanicí. Potřebovala někoho, kdo by jí vypomohl. Já jsem se jí zamlouval. Ukázala mi, co s pedálem – to bylo to nejtěžší – a které rejstříky smím používat a že musím hrát stále jen legato – na to jsem si brzy zvykl.

Cvičit jsem chodil odpoledne a měchy mi šlapal můj dědeček, protože sestry šetřily elektřinou a bylo to za války. Moje první vystoupení při mši sestru Jindřišku uspokojilo, ale venku na mne čekala nějaká stará paní: Ty kluku, už na ty varhany nikdy nelez! Sestra Jindřiška šla až za mnou a povídá: Jirko, z toho si nic nedělej. A tak jsem se stal pomocným varhaníkem v klášteře. Vzpomínám, že když jsem musel hrát v neděli tři mše po sobě, podávaly mi sestry v hovorně ke snídani

bílou kávu s buchtou, ale měl jsem na to asi jen 10 minut, takže jsem si to vychutnat nemohl. Po těch třech mších jsem býval hodně unavený. V roce 1945 jsem musel několikrát hrát při mši pro raněné německé vojáky. Sestry se zamkly a mne nechaly v sakristii samotného. Vojáci ovázání, o berlách se na mne upřeně dívali, že jsem z nich měl strach. Jejich kurát si v sakristii odepnul řemen i s pistolí a odložil na okno, což mne překvapilo, protože během mše v sakristii nikdo nebyl. Pak se mě ptal, jsem-li Organist, předal mi svazek not a řekl, budu písně mám hrát. Víím jen, že mne šokovalo, že jedna byla v As-dur. Dosud si pamatuji razítko majitele: Feldkurat Hans Herzog. Hrál jsem, jak jsem uměl, ale vojáci moc nezpívali, asi se jim se mnou špatně zpívalo. Jednou přišel na kůr mladický voják, který byl z Hamburku (vyslovoval to haubojk) a pokoušel se mi vylíčit nějaké tamní varhany, ale hrát nechtěl.

Po válce mne nechal hrávat ve všední dny ve farní kostele v Přerově ředitel kůru pan Stanislav Žalud, který mne také něco naučil. Ustanoveným varhaníkem jsem nebyl nikdy, ale později jsem byl žádaným varhaníkem při figurálkách o velkých svátcích v Přerově a na Vranově u Brna.

Mnohé černobílé filmy pro pamětníky jsou unikátním dokladem toho, že zpěv byl přirozenou součástí tehdejší populace.

Máte pravdu. Zpívalo se mnohem víc. V obecné škole jsme zpívali např. Na tom našem dvoře s takovým elánem, že učitel honem zavíral okna. Jiný příklad. V roce 1944 byl během představení Verdiho Othella v Přerově vyhlášen letecký poplach a všichni jsme museli odejít do sklepení pod divadlem. A tam celé publikum ve výborné náladě zpívalo české písničky až do odtroubení poplachu. Tehdy jsme si ještě naivně mysleli, že americké bomby budou padat jen na Němce. Jako dítě jsem zpíval rád, a asi dobře, protože rodiče se mnou před návštěvami dokonce chlubili. Já jsem se strašně styděl a zpíval jsem v sousedním pokoji pod psacím stolem. Pak se ve mně něco zlomilo, mutoval jsem předčasně (bylo mi asi 10 let), což náš učitel zpěvu nechtěl pochopit a tatínek to musel jít do školy vyrovnávat. A se zpěvem až na jednu výjimku v septimě byl konec. Nejsem zpěvák, bohužel.

Co pro Vás znamenalo interpretovat hudbu?

V mém mládí všechno. Nesmírně jsem miloval, když mne někdo se zájmem poslouchal. Nešlo mi o předvádění sebe, ale že mohu někomu něco předat. Chodil jsem např. přehrávat Beethovenovy symfonie nemocnému spolužákovi a samozřejmě i jiné skladby. Po válce ještě gramofony nebyly.

Přemýšlel jste nad profesionální dráhou hudebníka?

Uvažoval jsem trochu o klavíru, ale v septimě jsem při psaní (nebyly učebnice a vše se diktovalo) dostal grafospasmus. Přes všechno léčení bylo jasné, že trvalé zatížení pravé ruky nevydržím.

Který hudební nástroj máte nejraději?

Všechny kromě těch, které nemohu vystát, např. kytary, klávesy, saxofony a další nástroje, které jsou typické pro lehčí žánry.

Doslechl jsem se, že jste také komponoval. Jaké hudební formy?

Bylo to z romantického mladistvého zaujetí pro programní hudbu. Začal jsem symfonickými básněmi, např. Hanibal, které jsem dokonce instrumentoval, začal jsem operu o sv. Václavu, jejíž text mi postupně dodával můj dnes již zemřelý spolužák Jiří Pavlíček, později sólista opery v Plzni. Naštěstí jsem brzy poznal, že na to nemám, a asi v 15 letech jsem skladatelských pokusů zanechal. Mého učitele Karla Maříka to asi mrzelo.

Kterak jste vnímal cyrilské hnutí v mládí a jak ho vidíte s odstupem času?

Vyrostl jsem v něm, ale s dalším vzděláním jsem k němu zaujal kritický postoj. Vysvětlil jsem to ve svých studiích např. v Opus musicum 32, 2001, Příručka pro varhaníky a jinde.

Dosud se mi nepodařilo najít skladbu napsanou představiteli cyrilského reformního hnutí, o které bych mohl říci, že je výsostná. Znáte nějakou takovou?

To je těžká otázka. Jednou jsem slyšel venkovský sbor v Hopfgartenu ve Východním Tyrolsku zpívat poměrně snadnou polyfonní mši. Ptal jsem se, od koho byla, že od Ignaze Mitterera, který pochází Jižních Tyrol, což je blízko. U nás něco podobného nezažijete. Nepochybně se dá v ceciliánském repertoáru najít kvalitní hudba.

I když mám velkou úctu ke II. vatikánskému koncilu, nemohu se ubránit dojmem, že příliš obecná a nejednoznačná ustanovení církevní hudbě neprospěla. Např. v průběhu dvou dekád od koncilu zaniklo v Itálii cca 90 % gregoriánských schol. Mohl byste muzikologicky zhodnotit II. vatikánský koncil?

Už o tom napsalo hodně lidí včetně mne dost. Mohu jen zopakovat, že hudba přišla na koncilu zkrátka, protože liturgici jí nepřiznávali velký význam, a ti, co o ní rozhodovali, jí nerozuměli. Proto máme dnes v kostelích to, co máme. Naději na zlepšení zatím nikde nevidím. V podstatě všichni odpovědní činitelé se bojí odsoudit nevkus. Proto vidím jeden z cílů MS naučit členy rozlišovat mezi vkusem a nevkusem.

Proč, podle Vás, téměř z liturgie vymizela latina?

Mrzí mne to, ale nedivím se. Co si měla církev počít, když celá společnost latinu ve všeobecném vzdělání zavrhl a nahradila ji angličtinou.

Mohl byste komparovat úroveň chrámové hudby v letech Vašeho mládí s dobou dnešní?

V průměru byla situace na hudebních kůrech za 1. republiky a války lepší než dnes, což bylo dáno nejen větším počtem věřících a větším počtem hudebníků, ale také respektem, kterému se tehdy hudba v kostele těšila. A konečně (snad vlivem cyrilismu), byly stanoveny hranice mezi světskou a duchovní hudbou, což nám dnes chybí.

Celoživotně se zajímáte o varhany. Jak vidíte jako historik jejich budoucnost, když církev má stále nižší příjmy a hudba není prioritou majority dnešních kněží? Např. Jaroslav Tůma se domnívá, že drtivá většina píšťalových varhan nepřezijí 21. století.

Tak zle to nevidím, ale úpadek zájmu o varhany kromě jedné věty z Musicam sacram o uchování starých varhan je v posledních letech citelný. Souvisí to s celkovým poklesem hudebního vkusu v kostele, o kterém jsme se již zmínili. Jestliže si olomoučtí vysokoškoláci, kteří jsou vedeni tamními jezuiti, výslovně zakázali hru na varhany, je to smutné svědectví o jejich kulturní úrovni. Duchovně nadnesený výraz mirus clangor pro zvuk varhan v Musicam sacram nepůsobí příliš přesvědčivě.

Řadu let jste působil na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci po 1990 či Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Které předměty jste vyučoval?

Přednášel jsem po roce 1990 v Olomouci dějiny hudby 17. a 18. století, v Brně jen na začátku devadesátých let. Protože jsem směl působit pedagogicky až jako důchodce (po politických změnách v roce 1989 (docent 1992, profesor 1995), musel jsem se hodně připravovat. Na čtyři hodiny jsem se připravoval i dva dny, ale bavilo mne to a přednášel jsem rád. Nerad jsem zkoušel, ale i to jsem přestál.

Nemalé úsilí jste věnoval osobnosti Adama Václava Michny z Otradovic. Jindřichohradecký rodák bezesporu vytvořil písně, které jsou po hudební i básnické stránce geniální. Prof. Miloš Štědroň na přednáškách (FF MU) zdůrazňoval, že Michna vytvořil 6-7 písňových hitů. Jak si ale stojí v mezinárodní konkurenci Michnova latinská tvorba?

Myslím, že Michnova latinská tvorba je ve srovnání s dobovým průměrem v Evropě poněkud odlišná. Odráží svým

pokračování na straně 4

OBSAH

Rozhovor

Rozhovor s předním reprezentantem české muzikologie Jiřím Sehnalem, *K. Frydrych* 1

Úvahy

Hudba jako charisma, *E. Kindler* 6

Bylo, je a bude

Tříletý vzdělávací kurz pro chrámové varhaníky v Břeclavi, *W. Türk* 5
 Kurz pro varhaníky přijímá nové frekventanty, *M. Pšenička* ... 5
 Musica ad Sepulchrum Sacrum, *R. Hugo* 8
 Velikonoce u Nejsv. Salvátora, *O. Šmíd* 10
 Klementinské barokní večery, *O. Šmíd* 10
 Ocenění pro Bohuslava Korejse, *O. Šmíd* 11
 Den latiny 2015, *E. Kindler* 12

Notové přílohy

Karel Sklenička (1933-2001) – *Soudce všeho světa Bože* (1970c)
 Petr Eben (1929-2007) – Velikonoční antifona, (1995c)
Člověče nevěř světu, nápěv a text *Denní modlitba církve HYMNY* (1988), s. 103, harmonizace J. S. Bach - *Matoušovy pašije* BWV 244, upravil Ondřej Šmíd (2012)
 Bohuslav Korejs (*1925) – *Ó můj drahý Jezu Kriste* (1998)
Buoh náš všemohúcí, „Chvály Božské“ Kancionál Táborský (1580-1582)

MINISTERSTVO
KULTURY

Časopis vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury ČR

PSALTERIUM, revue pro duchovní hudbu

Ročník 10, č. 1/2016

Vychází 6x ročně, vydává Psalterium s. r. o., Koleční 4, 160 00 Praha 6

IČ 26448203, tel. 220 181 295, psalterium@sdh.cz

http://zpravodaj.sdh.cz

Redakční okruh: Jaroslav Eliáš, Evžen Kindler, Rastislav

Podpera, Tomáš Slavický, Ondřej Šmíd (šéfredaktor)

Design: Jana Majcherová, Andrea Šenkyříková

Sazba: Jiří Kub, **Sazba notové přílohy:** Martin Šmíd

Registrace: MK ČR E 17101 ze dne 30. 10. 2006, ISSN 1802-2774

Vážení čtenáři,

poprvé na tomto místě se k vám obrací nová neznámá osoba a mnozí se jistě oprávněně ptáte, kam se poděl „náš JiKu“. Jiří Kub, který se zasloužil o vznik a fungování časopisu, před rokem požádal o uvolnění z funkce šéfredaktora. Domnívám se, že důvodem byla dlouhodobá únava z množství úkolů a odpovědnosti za úspěšné fungování mnoha projektů. Časopis Psalterium vstupuje do desátého ročníku. Vzhledem k tomu, že začal nultým ročníkem, dovoluji si JiKu s úctou gratulovat a poděkovat za deset let obětavé práce ve funkci šéfredaktora a výkonného místopředsedy SDH. Po celou dobu byl nejobětavějším členem, který věnoval práci pro SDH většinu volného času a mnoho projektů by bez něj nikdy nezačalo, nebo skončilo po opadnutí prvotního nadšení.

Vzhledem k tomu, že výbor nenašel nového šéfredaktora, převzal jsem odpovědnost za vycházení časopisu na rok, nebo do doby, než se vhodná osoba najde. Odpovědnost reprezentuje zejména nelehký úkol naplnit každé číslo dobrými texty. Přeji si, aby se na obsahu časopisu podílela i nejširší skupina čtenářů, hudebníků a muzikologů.

V tomto čísle najdete např. článek o tradici hudby ve svatém týdnu, provádění oratorií u Božího hrobu. Pozvánku k návštěvě koncertů a bohoslužeb o Velikonocích u Nejsvětějšího Salvátora v Praze v Klementinu. Díky vysílání ČRO 3 Vltava mohou novodobé premiéry oratorií slyšet i mimopražští. V přímém přenosu z velkopátečních obřadů zazní skladba Alberika Mazáka. Komplení edice díla byla publikována za přispění SDH a je dostupná online z www.Mazak.sdh.cz. Čtenáři mohou s partiturou v ruce vyslechnout patrně novodobé premiéry skladeb, např. výčítky Krista [M220] *Popule meus* pro sólový tenor a sbor, nebo [M251] *Miserere* a [M242] *Crux fidelis* pro dva sbory (8 hlasů).

Hodláme otiskovat notové přílohy na vložených nečíslovaných stranách. Budeme vděční za Vaše připomínky, jestli je taková forma přínosná a po jakém žánru je poptávka. Mezi skladbami najdete vynikající vícehlasou úpravu Karla Skleničky písně *Soudce všeho světa Bože*, nebo nepublikovanou velikonoční antifonu Petra Ebena, kterou dle laskavého sdělení Jaroslava Eliáše, zkomponoval strahovským premonstrátům v 90. letech, protože mu poněkud vadilo, že ve verši jeho žalmu *Veselte se nebesa* zpívají tvrdošíjně velkou tercií místo malé. Na jejich obranu je třeba připustit, že „molový“ žalm na vzkříšení je určitě chyba.

Poslední skladba v příloze, *Člověče nevěř světu*, není v Mešních zpěvech, ale najdete ji v Hymnáři (1988, s. 103). Bylo by škoda, aby krásný text na starobylý nápěv unikl povědomí veřejnosti. Otec jí říká „hymna pro modelky a dospívající dcery“, neboť ve druhé sloce se praví: „nevěř své spanilosti, nevěř příliš kráse ... míjejí v rychlosti“. Píseň otiskujeme v postě, ale jelikož mluví o pokoře, může se zpívat jistě každý den.

Aktuálně můžeme informovat, že žádosti o dotaci našich projektů v roce 2016 byly úspěšné. Časopis, letní škola duchovní hudby Convivium (20. – 28. 8. 2016 v Želivě), festivaly duchovní hudby Svatováclavské slavnosti, Musica Figurata a příprava edice žalmů Bohulava Korejse pro všední dny budou realizovány za laskavé podpory Ministerstva kultury ČR. To nás motivuje a zavazuje.

psalterium
Psalterium

pokračování ze strany 2
způsobem poměry a možnosti, jaké v polovině 17. století na našich kůrech panovaly. Z pohledu české hudby je pořád tím nejlepším, co z té doby máme.

Mimořádnému zjevu Michnovy osobnosti jste se však nevěnoval pouze teoreticky, ale rovněž prakticky, jak o tom svědčí edice Michnových skladeb. Např. Musica antiqua bohemica (MAB) patřila mezi nejpozoruhodnější vydavatelské podniky nejen v našem, ale i ve světovém měřítku. Jaký byl Váš podíl na tomto projektu?

Malý, protože jsem připravil jen 3 svazky (Michna, Benda, Plánický). Pak někdo v Praze, nebo strana a vláda tuto edici po roce 1968 zlikvidovala. Za záminku použili několik nepodařených svazků z padesátých let a prohlásili, že MAB nebyla vědecká, což o posledních asi 15 svazcích rozhodně neplatilo. Michnovo dílo kromě Svatováclavské mše již nevycházelo v MAB, ale v samostatné řadě, která prošla rovněž administrativními potížemi. Více o tom najde zájemce v úvodu mé knihy o Michnovi.

V únoru 2014 šťastnou shodou okolností objevil muzikolog Petr Daněk ve Vlastivědném muzeu ve Slaném houslový part Loutny české, který byl dosud považován za ztracený. Dařilo se Vám při bádání objevovat spíše to, co jste potřeboval či spíše jiná zajímavá témata?

Přišel jsem ve své práci na mnoho věcí, o kterých se dosud nic nevědělo. Zájemci ať nahlédnou do mé bibliografie, tam je uvedeno všechno. Na nějaké efektní objevy jsem neměl štěstí, ale nemrzí mě to. Snažil jsem se vždy vyplňovat prázdná místa.

Co byste si přál, aby se z Michnova díla dále našlo?

Z Michny nám stále chybějí hlasy k Obsequium Marianum a neznámé rukopisné skladby. Spíše by bylo důležité dovědět se více a skladatelově životě, ve kterém máme velké mezery.

Michna byl na rozdíl od většiny skladatelů své doby hmotně zajištěn. Co ho podle Vás motivovalo ke kompozici, když Svatavův zájem o hudbu se doposud nepodařilo prokázat?

Hrabě Vilém Slavata se o hudbu zřejmě nezajímal. Ve svém městě v Jindřichově Hradci se moc nevyskytoval a zdejší varhaník ho asi nezajímal. Také Michnovy styky s jezuitským řádem vypadaly asi jinak, než si někteří nadšenci představují. Stále mnoho věcí neznáme a já si nerad domýšlím a vymýšlím. Nepochybně se v budoucnosti najdou nové poznatky o Michnově životě, ale budou v pramenech, kde bychom je nečekali. Vyslovil jsem domněnku, že Michnu asi veršování a komponování bavi-

lo, ale nebylo jeho existenční potřebou.

Proč jste dal při bádání přednost Michnovi např. před Janem Dismasem Zelenkou – jediným velkým českým barokním skladatelem, či před Heinrichem Biberem, když jediné v Kroměříži jsou dochovány jeho autografy?

Na Zelenkovi dělali kolegové v ČSAV a já jsem neměl možnost studovat v Drážďanech. Kromě toho z pohledu JmKNV, který byl naším nadřízeným orgánem, jsem neměl studijně překročit hranici Jihomoravského kraje. Byly mi někdy vytýkány i služební cesty do Olomouce, natož pak do Prahy. Proto jsem se zabýval tím, k čemu jsem měl přístup. To byla na štěstí Lichtenštejnova kapela v Kroměříži a kapely olomouckých biskupů včetně Vejvanovského a Bibera. Nebožtík Jaroslav Smolka mne označil za moravofila. Ano, mám Moravu rád i přes její nedostatky a omezení a proto ji nepřeceňuji.

Stěžejní část produktivního věku jste prožil v době totality. Máte nějaká nesplněná badatelská, např. zahraniční témata?

Zaujal mne např. Giacomo Carissimi, ale když jsem asi v roce 1970 dostal nabídku od univerzity Salcburku na měsíční studijní pobyt v Římě, nedostal jsem na svou žádost z nadřízeného orgánu, kterým byl JmKNV, žádnou odpověď. Když si vzpomenu, jak kolegu prof. Rudolfa Pečmana cestou do Itálie na hranicích vytáhli z vlaku a vysvěkli do naha, jsem skoro rád, že mne tehdy do Itálie nepustili.

Většina muzikologů se upne na nějaké téma, kterému se pak věnuje celoživotně. Co bylo příčinou, že jste naopak měl značně široký akční badatelský rádius?

Souviselo to s úkoly, které jsem jako pracovník MZM musel plnit, s nálezy, které mne inspirovaly. Např. ke kancionálům

a hymnologii jsem se dostal ještě jako pracovník Výzkumného Ústavu zelinářského v roce 1962, když jsem byl pozván na kongres o kramářských písních. Uvítal jsem to jako příležitost uplatnit se ve svém oboru, aniž jsem tušil, že mne později dějiny české katolické písně tak zaujmou. První českou operetku Zamilovaný ponocný

jsem v Kroměříži znal již od roku 1960, ale netušil jsem, že bude tak významná pro dějiny českého divadla. Harmonie ze Starého Brna jsem zachránil před likvidací a zkatalogizoval, čímž jsem obohatil hudbu na Moravě o dosud neznámý žánr, který v mládí poznal ještě Leoš Janáček.

Badatelsky jste spojen s Moravou. Kterí dříve zapomenutí významní skladatelé jsou dnes díky Vám připomenuti?

Philipp Jacob Rittler, Václav a Josef Gurečtí, Anton Neumann, Joseph Puschmann a možná i jiní.

Dr. Stanislav Tesař Vás na diplomovém semináři Ústavu hudební vědy FF MU označil za „bezezbytkového badatele“. I když bádání je pro mnohé nezasvěcené málo záživná disciplína, pro zainteresované může být nádherným dobrodružstvím. Vzpomínáte na nějakou vtipnou historku z badatelný?

Nic mě nenapadá, jen to, že se mi někdy při práci chtělo spát, což se v badatelně nemá.

Kterých Vašich publikací si nejvíce vážíte?

Myslím, že jsem se snažil vždy odvádět dobrou, původní práci a neopisovat, co už řekli jiní. Knižně jsem vydal: Hudební literatura zámecké knihovny v Kroměříži (Gottwaldov 1960), s Theodorou Strakovou a Svatavou Příbáňovou Průvodce po archívních fondech Ústavu dějin hudby Moravského musea (Brno 1971), Vincenc Janáček: Životopis Jiříka Janáčka (Brno

1985), Pobělohorská doba v práci Hudba v českých dějinách (Praha 1983, 2. vyd. 1989), Hudba v olomoucké katedrále v 17. a 18. století (Brno 1988), Pavel Vejvanovský a biskupská kapela v Kroměříži (Kroměříž 1993), s Jitřenkou Peškovou Caroli de Liechtenstein-Castelcorneo episcopi Olomucensis operum artis musicae collectio Cremsirii reservata (Praha 1998), s Jiřím Vyslouzilem Dějiny hudby na Moravě (Brno 2001), Barokní varhanářství na Moravě 1-2 (Brno 2003, 2004), Pavel Vejvanovský and the Kroměříž music collection (Olomouc 2008), Adam Michna z Otradovic – skladatel (Olomouc 2013). Studie o kapelách olomouckých biskupů, o trubačích a harmonii na Moravě, o hudbě v duchovních řádech a další práce jsou uvedeny v mé bibliografii.

Kterým českým hudebním osobnostem ze 17. - 18. stol. jsme podle Vás nyní nejvíce dlužní?

Stále ještě Michnovi a v 18. stol. Zelenkovi.

A další naléhavé úkoly?

Pro jednotu Musica sacra vzdělávání varhaníků, nejen v technice hry, v liturgice, ale také aby dokázali poznat, co je Pána Boha důstojně a co ne, protože to Božím lidu momentálně v Česku citelně chybí.

Nevyřčená otázka?

Obávám se, že i prameny mají své dno. Tím spíše, když si uvědomíme, co bylo v minulosti zničeno válkami, požáry, nepochopením, nezájmem, reformami (Josef II., cyrilská reforma). Bez hudebních dějin se neobejdeme, ale myslím si, že spíše než objevy budou důležité nové pohledy na jednotlivé epochy a jejich představitel. Díky dosavadnímu poznání pramenů, kterých už moc nepřibude, budeme umět lépe a spravedlivě minulost hodnotit.

Karol Frydrych

TŘÍLETÝ VZDĚLÁVACÍ KURZ PRO CHRÁMOVÉ VARNANÍKY V BŘECLAVI

Kurz pořádá jednota Musica sacra Brno pod záštitou brněnského biskupa Mons. Vojtěcha Cíkrleho.

Je určen pro stávající varhaníky, začínající varhaníky a pro ty, kteří se chtějí stát varhaníky. Stávajícím varhaníkům nabízí lekce improvizace a systematické studium klasického repertoáru varhanní literatury. Začínající varhaníci budou mít možnost zdokonalení techniky své hry (hra na manuálu, hra s pedálem) a systematického budování kancionálového repertoáru. Těm, kteří se chtějí stát chrámovými varhaníky kurz položí solidní základy techniky varhanní hry a uvede je do služby chrámových varhaníků.

Podmínkou pro přijetí do kurzu je alespoň částečné ovládnutí klávesového nástroje (nejlépe klavíru, popř. akordeonu, keyboardu). Závazné přihlášky zasílejte do konce září 2016 na níže uvedené kontakty Musica sacra.

Kurz skončí zkouškami, po jejich složení dostanou účastníci kvalifikační osvědčení kantora, které platí ve všech diecích ČR (viz ACEB 10/96).

MÍSTO A ČAS

Zahájení kurzu bude v sobotu 8. 10. 2016 v Břeclavi. Výuka bude probíhat jednou za měsíc v sobotu od 9 do 13 hodin po celý školní rok 2016/2017.

PROGRAM

Bude probírána technika hry, zásady doprovázení a základy improvizace, hudební teorie – hudební nauka, nauka o varhanách, dějiny katolické chrámové hudby, základy taktování a vedení sboru. Liturgika – nauka o liturgii, zásady výběru a provádění písní, žalmů aj. při různých bohoslužbách.

Přednášky z teoretických předmětů budou společné, varhanní hra v malých skupinkách u několika nástrojů pod vedením zkušených lektorů.

VYUČUJÍCÍ

Dr. Willi Türk, Dr. Stanislava Syrková, Dr. Karol Frydrych, MgA. David Postránecký, Svatava Baráková aj.

POMŮCKY

Základními učebními pomůckami budou tyto publikace: Škola na varhany, Fr. Bachtík – St. Jiránek, Varhanní doprovod kancionálu nebo Snadný varhanní doprovod, Direktář pro varhaníky, Příručka pro varhaníky a ABC hudební nauky, L. Zenkl.

Doplňkový doporučený notový materiál – Varhanní preludia na písně z Kancionálu (jednotlivé sešity, á 190 Kč) Všechny publikace budou k zakoupení na kurzu.

FINANCE

Kurzové (1.500 Kč / rok) a učební pomůcky hradí farnost.

KONTAKT

Jednota na zvelebení církevní hudby na Moravě

602 00 Brno, Smetanova 14

e-mail: musicasacra@musicasacra.cz

www.musicasacra.cz

Willi Türk

KURZ PRO VARNANÍKY PŘIJÍMÁ NOVÉ FREKVENTANTY

Při Arcibiskupství pražském již delší dobu funguje kurz pro amatérské varhaníky. Kurz probíhá v dvouletém intervalu. Jelikož stávající běh bude ukončen v tomto červnu závěrečnou zkouškou absolventů, pro příští školní rok bude možno přijmout dalších cca 20 nových zájemců o liturgickou hudbu a službu při liturgii.

Kurz je určen jak varhaníkům, kteří při liturgii již hrají, tak i zájemcům, kteří by tímto způsobem ve svých farnostech teprve chtěli působit a nemají zatím s hrou na varhany žádné zkušenosti. Podmínkou je určitá zručnost ve hře na klavír, aby bylo možno započít s výukou varhanní hry, zájem o liturgii jako takovou a ochota po absolvování kurzu skutečně prakticky sloužit ve farnostech Arcidiecéze. Kurz nemá být alternativou výuky varhan na hudebních školách. Cílem kurzu je poskytnout frekventantům komplexní formaci, aby následně mohli samostatně zastávat funkci regenschoriho, ne pouze varhaníka. Proto obsahem výuky je nejen výuka varhan, ale i zpěvu, liturgiky, gregoriánského chorálu, sbormistrovství, organologie a dalších souvisejících disciplín. Výuka je od začátku směřována pro praxi. Účastníci musí počítat s hodinou varhan každý týden. Hodina zpěvu se koná v intervalu 14-ti denním. Jedenkrát v měsíci je pak sobotní celodenní hromadné vyučování, spojené s praxí při mši sv. Každý školní rok začíná týdenním soustředěním s intenzivní výukou, vždy na začátku prázdnin. Nedílnou součástí je i duchovní formace, jejímž garantem je biskup Mons. Karel Herbst.

Přijímací zkoušky se budou konat v sobotu 7. května 2016. Protože však je nutné, aby se případní zájemci ke zkouškám adekvátně připravili, dovolují si tuto informaci poskytnout již nyní. Nabízíme též pro zájemce možnost konzultace. Další informace a podmínky k přijímacím zkouškám je možné získat na adrese psenicka@apha.cz.

Srdečně Vás zveme, milí varhaníci, přijďte prohloubit své znalosti a zdokonalit své schopnosti. Vy, kteří ještě na varhany nehrajete, ale máte o ně zájem, nebojte se přijít. I touto svou hřivnou můžete přispět ve svém farním společenství k jeho zvelebení a ke kráse liturgie.

MgA. Miroslav Pšenicka, vyučující kurzu pro varhaníky

Hudba jako charisma

Nejprve bych rád poprosil o pozornost čtenáře, kterým se při pohledu na nadpis otvírá kudla v kapse. V článku nejde o nic, co by mělo vztah k něčemu takovému, jako je charismatické hnutí. Pokud by něco z tohoto článku svádělo čtenáře k tomu, aby to v duchu navazoval na charismatiku, tak doporučuji v takových případech se snažit rychle v duchu navázat na myšlenku „v čem by to charismatici mohli odmítnout“.

Termín *charisma* byl probírán z mnoha hledisek a i tak interpretován – co znamenal v apoštolské době, co dnes, jak je rozšiřován do laické sféry („charismatický politik či vůdce,...“) apod. V této stati chápeme význam tohoto termínu „dnešním teologickým způsobem“, tj. jako dar Ducha Svatého určený hlavně k posvěcení druhých. A snad by se pro čtenáře Psalteria mohl doplnit tím, že se nebudeme zabývat dary, jejichž účinky vybočují z mezí přírodních zákonů, např. darem uzdravovat, křísit mrtvé, přivolat nebo zastavit dešť apod. Je totiž vhodné držet se při zemi, a to i v situaci, která nastává v případě hudby, speciálně hudby liturgické, kdy by se měl takový dar uplatňovat ve službě jednomu z největších vybočení nad přírodní zákony, jedné z největších Kristových demonstrací jeho láskyplné vlády nad stvořeným světem, eucharistií.

Na prvních stránkách prvního čísla ročníku 2015 byla vytištěna stať *Hudba posvátná a hudba zbožná*, což byla hudební variace J. Kuba na literární rozbor R. Guardiniho zaměřený podobně, totiž na umění (více méně výtvarné) posvátné a zbožné. Dvě kategorie – posvátný a zbožný – jsou na jedné straně velmi blízké a možná, že před uveřejněním uvedeného článku byly pro mnohé čtenáře totožné. Uveřejněním vypulo na povrch, že pod jejich českými odlišujícími přívlastky se mohou – jak ve sféře výtvarného umění, tak ve sféře hudby – skrývat vzájemně odlišnosti, zprvu nazí-

rané jako prkotiny, při podrobnějším rozboru však vystupující jako důležité, ne-li dokonce drasticky podstatné.

Guardini odlišnosti naznačil a vysvětlil na příkladech. Autor hudební variace J. Kub, který ji vystihl podtitulem *Guardiniovský apokryf*, uvedl příklady z duchovní hudby a hlavně Guardiniho vysvětlivky přímo přenesl ze světa více méně výtvarného do světa hudebního. Otázek, byť nebyly v článku explicitně položeny, vzniklo mnoho, neboť jak příklady, tak vysvětlivky naznačovaly, že hranice mezi posvátností a nábožností je pořádně kostrbatá. Něco málo jsem naznačil v čísle 4 ve stati *Hudba posvátná a liturgická* 9. ročníku Psalteria a něco k tomu se mezi jinými poznatky vyskytovaly na začátku následujícího čísla ve stati *Protězy, hračka, modely a liturgická hudba* (stati sice delší, avšak snad každý čtenář pocítil, že to bylo stále málo a že Guardini svým rozeznáváním zasahuje do poznání umění hlouběji, a to i v oblasti hudby).

Jednu cestu považují za užitečnou, a to právě tu naznačenou v nadpise. Dnes se pod slovo *charismata* a pod Ducha Svatého schovává inflace jevů a mnoho z nich má s křesťanským pojetím *charismat* a s Duchem Svatým společná snad jen slova *charisma*, *duch* a *svatý*. Čtenář si může myslet, že diskutování kolem *charismat* by bylo vhodné spíše tlumit než ještě do ní vtahovat hudbu, avšak – vezměme to zcela pragmatičtěji – když už se v životě lokální církve probírají jevy, u nichž se zdá, kam všude Duch Svatý asi dejme tomu možná snad mohl zasáhnout, tak proč si ze stejného hlediska nevěšmout jevu, který je opomíjen, ba – který těmi, kdo sotva vědí, jak se liší buben od tympánu – je často arogantně považován za zbytečně komplikování. Tedy, proč si ze stejného hlediska nevěšmout hudby zamýšlené k provozování při liturgii?

Tak se nabízí analýza hudby (vlastně jenom té hudby, co někdy zní v chrámech – nadpis má být stručný, tak jsem ho záměrně zkrátil) z hlediska, kdy a jak by někdy mohlo jít o *charisma*. V té analýze se skrývají podněty pro rozhodování, jaké vlastnosti by měla mít hudba posvátná a jaké hudba zbožná, téma *hudba/charisma* však na problému *posvátná/zbožná* nezávisí bytostně, takže může i pro poznání samotného vztahu mezi hudbou a *charismatem* nějaké podněty vytvořit.

Předně, opravdová schopnost realizovat (tj. skládat a/nebo interpretovat) hudbu v chrámu je nadání, talent, tedy dar Ducha svatého. Dar můžeme

schlamstnout pro sebe a mít z něho soukromý užitek, ale to není *charisma*. Dle definice se tento dar stává *charismatem*, pokud je určen a pak využit (hlavně) k posvěcení druhých¹. Kdo *charisma* dostane, je zavázán za něj Bohu děkovat a užít ho k posvěcení druhých (což je v tomto případě i jistý způsob díků). Když se to tak vezme, není vskutku ta opravdu liturgická hudba darem Ducha svatého (autorovi a – u hudby vedené z kůru – interpretům) k posvěcení druhých?

Avšak jak poznat, že je použit (resp. použitelný) k posvěcení druhých a ne k něčemu, co posvěcení vylučuje? Budme realističtí: adresát daru přispívá k liturgické hudbě ho může použít ne k posvěcení ale k estetickému uspokojení druhých, k jejich pouhému vytržení z nudy nebo naopak k jejich otravování a utopení v nudě, k jejich rozhádání, vlastnímu uspokojení apod. A může být použit i – řečeno v terminologii, na níž ukázal článek J. Kuba v 5. letošním čísle Psalteria na str. 7 – jako dudlík, totiž k vytvoření iluze, že jsou druzí posvěcováni. Ten dar však může být použit k posvěcení druhých, aniž by to poznali – to o podvědomém působení hudby (i o jiném působení, než je posvěcování) snad my kůrovci tušíme všichni. Snad se tím dostaneme o něco blíž ke kritériu pro odlišení mezi posvátnou a zbožnou hudbou. Zkusme na příklad stavět na předpokladu, že o posvátnou hudbu jde tehdy, když ponese všech sedm darů Ducha svatého, a že jde o hudbu zbožnou, pokud chybí jeden dar; a co když jich chybí víc? Třeba v tom případě nejde ani o posvátnou ani o zbožnou hudbu?

Nespekulujme takto obecně, ale probírejme po řadě vztahy k těm darům. Ve vysokých teologických pojednáních je ovšem každý z nich definován velmi obecně² jako „není ve skutečnosti ničím jiným než láskou, která...“ a to nám není k ničemu: nám jde o hudbu pro mešní liturgii, o specializované, v jistém smyslu přízemní pojetí, tj. o to, co se pouští do vzduchu jako „pravidelné chvění vzduchu, které může zachytit lidská sluchová soustava a poslat s případným odpovídajícím hudebním obsahem do šedé kůry mozkové“, a tak se snažme definice daným způsobem specializovat (a připomeňme si, o co prosíme v hymnu *Veni Creator Spiritus: Per Te sciámus da Patrem, noscámus atque Filium, te*

¹ Slovo *hlavně* v závorkách není pokus o zběhnutí od povinnosti obsažené v *charismatu*, ale pouhá reflexe faktu, že když jeden vykovává něco pro posvěcení druhých, participuje na tom svým vlastním posvěcením, ať chce či nechce.

² Viz např. <http://www.vira.cz/Texty/Knihovna/Sedm-daru-Ducha-svateho.html>

qu'utriusque Spiritum credamus omni tempore – Dej ať skrze tebe známe Otce, poznáváme také Syna a v Tebe, z obou Ducha, věříme v každou dobu).

Dar moudrosti znamená schopnost uznání Božích vlastností v našem hudebním sdělení. V případě, že to nejsme schopni učinit (což někdy může nastat), pak raději mlčme, neboť pod moudrost patří i mlčení.

Dar rozumu znamená schopnost racionálně se oprostit od co největšího množství subjektivních složek, které by mohly zamlžit nebo dokonce redukovat podstatnou vlastnost charismatu, totiž aby z něho měli prospěch ostatní. Všimněme si vztahu mezi darem moudrosti a darem rozumu: ten první je víc vztažen k Bohu, druhý ke shromáždění věřících.

Dar rady znamená schopnost poznat to, o co se máme oprostit a co máme naopak zachovat v rámci daru rozumu při hudebním výkonu.

Dar síly znamená schopnost realizovat to, k čemu nás vedou předcházející tři dary, a to i přes překážky – např. když nás proti tomu zrazují vlivné osoby z našeho okolí (církvní i jiné) nebo naše touha zaměřit realizaci hudby jinak (pro vlastní potěšení, výdělek, lidskou pochvalu, reklamu atd.), ale i strach postavit se statečně k darům, které jsme obdrželi, obhajovaný eventuálně výmluvami typu „já to ještě zcela dokonale neumím“.

Dar umění se sice v tomto svém lingvistickém vyjádření nabízí zcela jasně – musíme *umět* zpívat, hrát, dirigovat, skládat, improvizovat (podle své funkce), avšak on se tento dar latinsky vyjadřuje jako *scientia*, tedy spíš vědění, znalost podkladů, na nichž spočívá nám daný dar rozumu; jde tedy o dar příslušných znalostí o hudbě, liturgii, historii..., a v neposlední řadě o těch Božích vlastnostech, jejichž uznání je vyžadováno, aby byl přítomen dar moudrosti.

Dar zbožnosti znamená schopnost vnikat do hloubky liturgie jakožto „církve v modlitbě“³ a aplikovat vnikání do této hloubky konkrétními kroky v dané hudební činnosti.

Dar bázně Boží znamená schopnost pochopit zodpovědnost při provádění hudby při liturgii ve smyslu efektivně se snažit (a nejen mít iluzi) uctít Boha dle svých nejlepších schopností a nepřekážet svým akustickým (dle situace případně i vizuálním) projevem v této snaze ostatním přítomným.

A TEĎ TO UCHOPME NEGATIVNĚ.

Nedostatek daru moudrosti znamená, že ve chvíli realizace hudby (ať už realizace interpretací nebo kompozic) chybí v naší mysli ono uznání Božích vlastností (včetně toho, že je nahrazeno vztahem myslí k něčemu jinému).

³ Viz definice liturgie a modlitby uvedené např. ve 4. čísle Psalteria ročník 9 v prostředním sloupci na str. 13

Nedostatek daru rozumu znamená, že naše subjektivní pocity odstraní z hudebního projevu to, co by mělo projevy daru moudrosti učinit přijatelné ostatním věří-

cím ve shromáždění.

Nedostatek daru rady se projeví mj. v neschopnosti posloužit darem těm ostatním, a to i tehdy, když nás vede dar rozumu.

Nedostatek daru síly znamená, že podléháme svým hudebním minichťům, tlaku okolí nebo obojímu, případně obavě z posměchu.

Nedostatek daru umění v běžném smyslu znamená, že neovládáme hlas resp. nástroj, rytmus, intonaci, ... (čili že jsme tak trochu nebo i víc šumaři), liturgická pravidla a jejich význam..., nedostatek daru *scientia* znamená, že Boha chápeme sice upřímně (a možná to umíme vyjádřit i umělecky) ale nemístně, zřejmě příliš jednostranně (např. jako citlivku ke všemu, jako velkovýrobce katastrof⁴, hrozbu, kolegu ve sportovním klubu či v kavárně, objektu existujícímu jen proto, aby mu zpívala ptáčka...).

Nedostatek daru zbožnosti spočívá v tom, že daná liturgická příležitost nebo liturgie vůbec se chápě více nebo méně ve smyslu světské akce, světského shromáždění, sociologického fenoménu, kursu, zábavy, povinnosti...

Nedostatek daru bázně Boží spočívá např. v bezstarostném mávnutí rukou ve smyslu „von si to Pánbu přebere, nikdo není dokonalý, tak co se víc snažit, zahrajme si, co se nám líbí“.

A vraťme se k otázce „Dává existence sedmera darů podle tohoto vysvětlení hudbě punc posvátnosti? Nebo je třeba ještě něco (trochu, mnoho) doplnit?“ O odpovědi lze diskutovat: více hlav, více myšlenek (čili: čtenáři, přemýšlejší, vyjádří se, piš). A představte si nyní hudební projev, kde jeden nebo více z darů chybí. Jde pak o zbožné umění? Opět: čtenáři...

Osobně se domnívám, že opravdu posvátná hudba vyžaduje přítomnost všech darů, a – jelikož jde o obtížnou věc – její uskutečňování je charisma, což bychom se měli snažit prezentovat tak,

⁴ Tento výraz jsem si vypůjčil od P. Dr. J. Reinsberga, který ho někdy kolem r. 1960 použil ve své promluvě, když charakterizoval některé omyly v myšlení o Bohu a ve vztahu k němu.

aby to tak chápali ti, kdo o konkrétní hudbě v liturgii rozhodují (klérus a laici s vlivem v církevních společenstvích získaných, ať už legálně nebo vlastní manipulací). Dále se domnívám, že o zbožnou hudbu může jít, když je nedostatek jednoho z darů moudrosti, rozumu, rady nebo umění ve smyslu *scientia*. V případě absence daru síly či umění (v tom běžném smyslu) je to také možné, pokud ovšem není absence tak velká, že už nejde ani o hudbu jakožto umění (tedy: může to být sice chápáno jako zbožné, ale je to kýč nebo je to provedeno „pod psa“). Chybí-li dar zbožnosti a bázně Boží, nejde ani o zbožnou hudbu.

Platí: více hlav, více myšlenek. Bylo by vhodné popsany rozbor zjemnit, podrobit kritice a případně pozměnit. A co např. rozšířit konkrétní popisy sedmi darů na umění jako takové (ne specializované na hudbu)? To už vybočuje z přísně chápané tematiky Psalteria, ale navazovalo by to na Guardiniho východisko, tj. na podnět, z něhož toto vše vzniklo, a možná, že by to řeklo něco k posvátné hudbě z poněkud jiné strany. Domnívám se však, že ať je tomu jakkoliv, vyhledávat dary Ducha Svätého nebo jejich absenci by mohl být vhodný myšlenkový nástroj nejen pro kategorizaci hudby mezi typy „posvátná“, „zbožná“ a „ani jedno“, ale i pro hodnocení, zda připravovaný nebo už uskutečněný hudební čin lze kvalifikovat jako hudbu posvátnou, zbožnou nebo ostatní.

Dobře, zkusme to. Nebo i jinak, z gruntu: už vás napadlo chápat hudbu v chrámu jako charisma? A chápat ji v tomto smyslu s vervou a současně i notně kriticky: jak už jsem naznačil v článku v loňském 4. čísle Psalteria, můžeme po smrti očekávat, že budeme souzeni za každý zbytečný tón, a tak bychom měli s pomocí všech sedmi darů Ducha Svätého přemýšlet, jaké dary dostává jeden každý z nás od téhož Ducha Svätého ve své hudební produkci, jak je používá a jaké dary (resp. zda vůbec nějaké) dává ostatním – bavíme se přece o hudbě jako charismatu a charisma je dar, měli za jehož uplatnění zodpovídáme!

Evžen Kindler

Poznámka:

Není snadné najít nějaké ilustrační obrázky pro téma „dary Ducha svätého“. Neptejte se ani raději, co vydají vyhledavače po zadání slova „charisma“. Nakonec jsem našel scénku z diecézního dne mládeže 2008 s tímto názvem. Dvě fotografie jsem použil, přestože ve scéně evidentně nešlo o dary, ale o plody. To mě přivedlo k poznání, že mezi nimi nerozlišují ani organizátoři DSM a k otázce, zda my, kúrovci snažící se o uplatnění charismatu, se můžeme těchto plodů někdy dočkat.

JiKu

Musica ad Sepulchrum Sacrum

Hudba u Božího hrobu u Nejsv. Salvátora

Vyvrcholení kalendářního i liturgického roku pro nás dnes představuje vánoční doba. Z pohledu dnešního člověka je to logické – advent je obdobím čekání a napětí (lépe řečeno obdo-

Obr. 1 – Boží hrob u Nejsv. Salvátora instalovaný od roku 2010 v boční lodi

bím předvánočního shonu), Vánoce a několik dní zbývajících do svátku sv. Silvestra, dobou uvolnění a všeobecného veselí. Dříve tomu tak nebylo; nejdůležitějším obdobím křesťanského roku byl čas, v němž prožíváme nikoli narození Páně, ale jeho umučení a vzkříšení. Tomu odpovídá i množství hudby, kterou nám pro dotyčné období zanechaly minulé generace. Nejvíce jí bylo napsáno pro svatý týden a především Velký pátek. Jako hudební druh zde dominují velkopáteční oratoria, která se hrávala u tzv. Božího hrobu – latinsky sepulchrum. Tato efemerní divadelní architektura byla centrem specifické liturgické i mimoliturgické oslavy Velkého pátku. Kostel byl totiž jinak nevyzdoben, bez květin, plátna byla sňata z oltářů, které byly dokonce někdy zakryty. Obřady Velkého pátku začínaly ráno a na ně navazovaly různé paraliturgické akce. Mohlo to být procesí, nebo provedení oratoria, kterému se podle jeho místa u Božího hrobu říká „Sepolkro“.

Ačkoli o hudebních produkcích

Velkého pátku víme poměrně hodně, naše znalosti Božích hrobů jsou téměř nulové. A to i přesto, že jejich tradice je v mnoha zemích stále živá. Zatímco na Slovensku nebo v Polsku jde spíše o lidovou tvořivost, v Tyrolích přetrvává tradice velkých barokních umělecky malovaných architektur, které jsou v některých případech dokonce stacionární a trvale zabírají část chrámového prostoru.

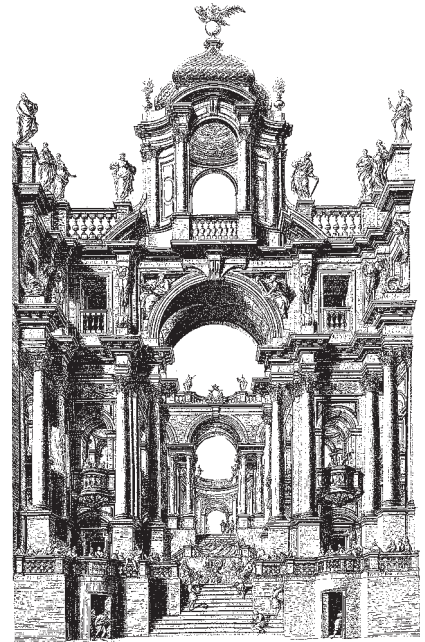
Pražští jezuité v Klementinu stavěli Boží hroby nejpozději od začátku 18. století. Jak taková architektura v jezuitském pojetí vypadala, ukazuje kniha Andrey Pozza SJ *Perspectiva pictorum atque architectorum* z roku 1693. Boží hroby v kostele Nejsv. Salvátora (každý rok se stavěl nový) musely být velmi nákladné, protože výmalba stávala okolo 60 zlatých, což odpovídalo slušnému ročnímu příjmu varhaníka.

Na tuto tradici navázal salvátorský kostel opět v poslední době. U příležitosti provedení Zelenkova oratoria *I Penitenti al Sepolchro del Redentore* souborem Capella Regia Praha (obr. 5) na Velký pátek 2010 byla vytvořena zmenšená replika Božího hrobu (obr. 1) podle návrhu ze zmíněné Pozzovy knihy (obr. 2). Ta se zde od té doby staví každoročně. Z rozměrné scény realizované původně na dvaceti plátnech v římském kostele Il Gesu, je použita jen modifikovaná přední kulisa (obr. 3), za centrální obraz slouží kopie Škrétova Oplakávání z Pašijového cyklu. Ve spodní části hrobu je položena soška Ježíše osvětlená podle tradice barevnými lampami.

Velkopáteční oratoria provozu-

vaná od té doby každoročně v kostele Nejsv. Salvátora (kromě Jana Dismase Zelenky zde zazněly skladby Giacoma Carissimiho nebo Františka Xavera Brixioho) inspirovala vznik koncert-

Obr. 2 – Kulisy kostela Il Gesu z knihy Andrea Pozzo - *Perspectiva pictorum atque architectorum* (1693)

ní řady Klementinské barokní večery, která ve spolupráci s Akademickou farností Praha, Národní knihovnou a řeckokatolickou farností probíhá kromě

Obr. 3 – Kompletace Božího hrobu 2010

salvátorského kostela i v Zrcadlové kapli Klementina a v sousedním kostele sv. Klimenta. Cyklus je zaměřen na neznámá oratorní díla české proveniencí, která nemají šanci na uvedení na velkých festivalech.

V roce 2016 připravuje soubor Capella Regia Praha Zelenkovo oratorium *Deus Dux*, které bylo na stejném místě před třemi sty let premiérováno. Jde o třetí Zelenkovo *sepolkro* pro Klementinum, podle čehož se obvykle soudí, že autor měl k pražským jezuitům nějaký bližší vztah, možná jako absolvent jejich škol.

Zelenka nazval oratorium „*Deus dux fortissime*“, což můžeme přeložit jako „Bože, vůdce nejsilnější“ (podle katalogu autorových děl ZWV 60). Jméno libretisty neznáme, ale opustíme-li tvrdá fakta a dopřejeme si trochu spekulací, můžeme si genezi představit takto: premiéra se měla konat na Velký pátek, desátého dubna 1716 večer, po odpoledním procesí a nešporách. Boží hrob se instaloval už ve čtvrtek večer a tehdy ho také musel schválit představený koleje. Předpokládáme, že motivy malby měly souviset s obsahem hudební produkce. Hudba zde sice hrála důležitou, ale nikoli prvořadou roli. Je tedy velmi pravděpodobné, že se Zelenka musel podřídit celkové koncepci, kterou musel s konventem konzultovat. Kdo byl jejím tvůrcem, samozřejmě nevíme, ale je nepravděpodobné, že by jím byl právě skladatel. Nicméně na základě daného tématu mohl snad samovolit konkrétní texty. Odpovídalo by tomu poměrně jednoduché zpracování – spíše citace – biblických veršů, které souvisí s Kristovou obětí.

Partitura je dnes uložena v drážďanské Zemské knihovně a je nato-

Obr. 4 – První stavba 2010 byla ve výšce 6 metrů velmi odvážná, dnes se používá mobilní lešení.

lik poškozena, že i přes restaurování, provedené až s dojemnou pečlivostí, je třeba některé detaily doplnit. Pro nové provedení byla tedy znovu revizována a byl pořízen její nový přepis, který některé chybějící jednotlivosti doplňuje z tzv. konkordancí (Zelenka si, stejně jako všichni skladatelé, občas vypůjčoval hudbu sám od sebe). Vstupní virtuózní basová árie *Deus Dux* je přepracováním *Quoniam* z o dva roky starší *Missa Iudica* me (ZWV 2). Naopak k závěrečné fuze „*Da robur fer auxilium*“ se autor vrátil roku 1722. Celkově ji přepracoval, na několika místech zkrátil, podložil novým textem „*Tunc imponet super altare tuum vitulos*“ a použil jako závěr velkého zpracování žalmu *Miserere* (ZWV 56). Tuto skladbu provede také soubor Capella Regia Praha na zmíněném koncertě u Božího hrobu v novodobé premiéře.

O dva dny dříve zazní v rámci Klementinských barokních večerů anonymní německé oratorium *Unermessene Gutthat der Göttlichen Liebe* (Nezměrná dobrota Božské lásky), které se nachází ve fondu osekého kláštera. Na rozdíl od *sepolchra Deus Dux* o něm víme velmi málo. Podle podtitulu „*Opella pro sepulchro sacro*“ jde opět o *sepolchro*, bohužel nevíme, ke kterému Božím hrobu bylo původně napsáno. Hudba zní italsky, slyšíme v ní názvuky Antonia Caldary – vídeňského naturalizovaného Itala, někdy dokonce Antonia Vivaldiho, ale podstatné je, že technicky dokonale zpracována, jak po stránce imitační polyfonie, tak vyjádření afektů jednotlivých árií a kvalitou si nezadá s dílem Zelenkovým. Také instrumentace je neobyčejně bohatá. Kromě smyčců a hobojů se uplatňují také dva anglické rohy, sólový fagot, hoboje, dvě zobcové flétny, sólové housle a dvě violy.

Víme, že oratorium tohoto názvu (Von der Göttlichen Liebe) složil kapelník olomoucké katedrály Václav Matyáš Gurecký. Hudba oseké „*Nezměrná dobroty*“ je velmi podobná Gureckého stylu, ale nelze ani vyloučit možnost, že anonymní autor skladbu vyrobil z již hotových árií (svých nebo od jiných autorů), podložil jim nový text a vytvořil tzv. *pasticcio*. Je také možné, že původně italské oratorium někdo pouze přeložil do němčiny. Zatím ale žádnou z těchto možností nemůžeme spolehlivě prokázat.

Posledním oratoriem, které soubor Capella Regia Praha v Klementinu letos uvádí, je anonymní skladba *Ecce Homo*. Kromě dvou kopií orchestrálních partů známe i libretto, které se šťastnou náhodou objevilo v Německu a nyní je majetkem pražské Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě. Podle chronogramu na titulní stránce

bylo oratorium provedeno 20. dubna na Velký pátek 1753 ve dvanáct hodin v poledne v pražském karmelitánském kostele sv. Havla, tedy v těsném sousedství operního divadla v Kotcích. Jeho téma, Pilátova věta „*Ejhle člověk*“ se často vyskytuje v barokním výtvarném umění a není vyloučené, že Pilát, Ježíš, Hříšník a Kajcínk stává proslulý Pilátův výrok do různých souvislostí, tak jak to umožňuje vrcholná barokní rétorika. Velmi neobvyklá je instrumentace, která kromě smyčců, hobo-

Obr. 5 – Provedení Zelenkova oratoria I Penitenti na Velký pátek 2010.

jů a loveckých rohů používá i vysoké klariny „*con sordino*“ tedy s dusítkem, které nástroji propůjčí úzký violový tón. Ohledně autora i zde můžeme jen spekulovat. Víme však, že v padesátých letech 18. století byl varhaníkem kostela František Xaver Brixli.

Zatímco oratoria evangelického Německa, Anglie či Itálie jsou pro nás už poměrně známá, je uvádění obdobných skladeb z prostoru jižního Německa, Rakouska nebo Čech ještě v začátcích. Zdá se ale, že naše velkonoční kultura a tedy i hudba byla stejně svébytná jako kultura výše zmíněných zemí. Velkopáteční oratoria jako jistý vrchol duchovní hudební tvorby, zvláště v kombinaci s exkluzivní výtvarnou složkou Božího hrobu ukazují, že může jít (stejně jako v případě Bacha či Handela) o vynikající umělecká díla.

Robert Hugo

Velikonoce u Nejsv. Salvátora

Následující text budí pozvánkou k návštěvě Akademické farnosti v Praze. Vedle pastorační, výchovných kurzů, vzdělávání, besed o aktuálních tématech a třeba pravidelných komentovaných promítání filmů v sále Městské knihovny, má ve farnosti významné místo také umění jako součást duchovního prostředí. Ve sloupku vlevo otiskujeme program hudebního festivalu, ale hudba není jediným druhem umění, s nímž se návštěvník u Salvátora setkává. Farnost pořádá fotografické soutěže a výstavy na emporách kostela.

Nejvíce vidět jsou ovšem výtvarné „intervence do prostoru kostela“. Stavba Božího hrobu, popisovaná výše (str. 8-9), není zdaleka jediným počinem, se kterým se lze v kostele setkat. Skoro se zdá, že instalace jsou rok od roku odvážnější a rozhodně je nelze přehlédnout v kostele i v kontextu uměleckého dění celkově. Minulý rok v postu se objevilo u vchodu do kostela obrovské oboustranné zrcadlo (4x3m) Michala Škody (foto Norbert Schmidt). Před návštěvníkem kostela se překvapivě neotevřel prostor kostela, ale viděl v zrcadle sebe. Naopak při odchodu viděl oltář a opět sebe. Přijít ani odejít z kostela nebylo možné, aniž by se člověk viděl v zrcadle; postní symbolika je z toho zjevná.

V dřívějších letech např. zakrývalo presbytář obrovské plátno zavěšené v hlavní lodi, nebo byly obrazy zakryté plátny s abstraktními zlato černými skvrnami, které vyvolávaly různé představy a myšlenky.

Z adventního textu: „Rosu dejte nebesa shůry a oblakové dštěte Spravedlivého“ vycházela instalace Pavla Mrkuse – Kínesis. Celý advent 2015 se ze stropu valil vodopád, promítaný na klenbu kostela soustavou výkonných projektorů. Přívaly vod vystřídala na vánoce krásná noční obloha, kterou bohužel nelze černobílým obrázkem věrně přiblížit. Strop kostela byl osvětlen modrým světlem z reflektorů umístěných na bočních emporách. Všude pod stropem a v kopuli se v prostoru volně vznášely stovky hvězd. Hvězdy byly vystříhané a složené z papíru, zavěšené na neviditelných silonových vlascích. Nad každou hvězdou byla připevněna svítící dioda s knoflíko-

vou baterií, která hvězdu shora rozzářila. Hvězdy Matěje Formana vydržely svítit až do konce vánoční doby. Půlnoční bohoslužba a Rybova mše na vánoce probíhaly pod hvězdnou oblohou v setmělém kostele, v němž svítily jen prostor oltáře a varhan (video na stránkách farnosti).

Tento rok na popeleční středu se u Salvátora objevil „Létající koberec“. Tři metry široký červený koberec je zavěšen u stropu pod kůrem, vede nahoru až do kopule, odtud k hlavnímu oltáři

na zem. Od oltáře se po zemi vrací středem kostela až ke vchodu; pod obětním stolem vytváří kříž. Současnou instalaci Christiana Helwinga – nazvanou Free visit můžete vidět během bohoslužeb a koncertů až do Velkého pátku. O symbolice této i mnoha dalších instalací se čtenář může dozvědět více z archivu na stránkách Akademické farnosti: www.farnostsalvator.cz.

Ondřej Šmíd

KLEMENTINSKÉ BAROKNÍ VEČERY – VELIKONOČNÍ FESTIVAL 2016

- Květná neděle 20. 3. v 19:30
Zrcadlová kaple Klementina
ECCE HOMO
Karmelitánské oratorium z r. 1753
(záznam vysílá ČRO3 Vltava na Zelený čtvrtek 24. 3.)
- Středa 23. 3. v 19:30
Zrcadlová kaple Klementina
ORATORIUM O BOŽSKÉ LÁSCĚ
Unermessene Gutthat der Göttlichen Liebe z r. 1737
(přímý přenos ČRO3 Vltava)
- Velký pátek 25. 3. v 19:00
Kostel Nejsv. Salvátora v Klementinu
Bohoslužba Velkého pátku s hudbou Adama Michny a Alberika Mazáka
po skončení obřadů, cca 20:30:
Velkopáteční koncert u Božího hrobu
Jan Dismas Zelenka - Miserere d moll ZWV 56 a Deus Dux, sepelchro, oratorium k třístému výročí premiéry (přímý přenos ČRO3 Vltava od 19 h, vstup volný)
- Bílá sobota 26. 3. v 17:00
Kostel Nejsv. Salvátora v Klementinu
Miserere mei Deus – odpolední postní koncert (Alberik Mazák, Adam Michna)
- Velikonoční pondělí 28. 3. v 17:00
Kostel Nejsv. Salvátora v Klementinu
Velikonoční varhanní recitál
Barbara Maria Willi
- Sobota 2. 4. v 19:00
Zrcadlová kaple Klementina
Duchovní hudba barokní Prahy I
Antonio Vivaldi – Magnificat
Anton Reichenauer – Missa in D
Antonio Vivaldi – Concerto in d
- Sobota 9. 4. v 19:00
Zrcadlová kaple Klementina
Duchovní hudba barokní Prahy II.
Antonio Vivaldi – Gloria in D
Gunther Jacob – Missa Sanctissimae Trinitatis in D
Antonio Vivaldi – Concerto Grosso

Zvýhodněné vstupné pro členy SDH a čtenáře Psalteria; nutno objednat předem e-mailem. Více informací na stránkách festivalu:
klementinumbaroque.cz

Ondřej Šmíd

Ocenění pro Bohuslava Korejse

Pražský arcibiskup kardinál Dominik Duka OP vyznamenal medailí biskupa Podlahy varhánika a regenschoriho Bohuslava Korejse, za dlouholetou a obětavou službu a za přínos pro českou duchovní hudbu.

V minulém čísle jsme informovali o pozeňnaném jubileu Bohuslava Korejse. Na Boží hod 25. prosince 2015 oslavil 90 let a o den později mu gratulovala týnská farnost a sloužila za něj mši svatou. Dnes se vrátíme do adventu a pozveme vás na návštěvu kostela Panny Marie před Týnem. Otec kardinál zde 13. prosince sloužil nedělní mši, při níž na závěr předal oslavenci ocenění za celoživotní službu a přínos duchovní hudbě.

O hudební doprovod bohoslužby se staral sbor a schola pod vedením Jana Bati, na varhany hrál Petr Čech. Bohuslavu Korejsovi bylo v aktivní hudební účasti „zabráněno“ oficiálními povinnostmi a co by oceňovaný jubilant musel sedět v kostele v první lavici.

Připomeňme, že Jan Baťa je vnuk Bohuslava Korejse a významný muzikolog pracující v Ústavu hudební vědy FF UK v Praze. Za své hudební a pěvecké vzdělání, za hudební směřování, zkušenosti a vkus vděčí v nemalé míře právě dědovi. Pamatuji se, jak Honza od malinka zpíval žalmy u Týna. Způsob frázování a odsazování veršů učený dědou a přirozený dětský palestrinovský přednes mne inspiruje dodnes. Jan chodil celé mládí k dědovi do sboru a později jej také řídil. Jistě někdy řehole, ale díky ní je dnes odborníkem zejména na kancionálovou a renesanční tvorbu; podle úsloví: „Co se v mládí naučíš...“ Naopak děda může být na vnuka hrdý, neboť má důstojného pokračovatele.

Výběr hudby byl z muzikologického hlediska vhodný, liturgicky ukázkově přílehlavý a nanejvýš stylový. Stylový ve smyslu, že reflektoval celoživotní dílo jubilanta, dlouholeté badatelské snahy Jana a formálně odpovídal prostoru a příležitosti.

S ohledem na adventní dobu se zpívaly roráty, podle společné edice dědy a vnuka (vydalo Karmelitánské nakladatelství s nahrávkou a doprovodem varhan). V autentickém provedení literárních bratrstev jsou písně zpívané lidem prokládané chorály, které zpívá schola, a dohromady tvoří celek, jedno souvislé vyprávění. V písní se potvrzuje a rozvádí text předcházejícího chorálu. Následujícím chorálem se děj posouvá

k další písni. Pokud se roráty redukuje pouze na písně, vytrácí se působivý efekt vyprávění a popírá se základní princip těchto zpěvů.

Čtenář namítne, že roráty souvisely s první ranní votivní mší k Panně Marii, a že provádění na denních bohoslužbách není autentické. To je pravda, zejména zaměření prvních týdnů adventu je jiné a zpívat celý advent o zvěstování, znamená zúžení významu adventu. Písnový repertoár, který přesně odpovídá čtením konkrétní neděle, najdeme v českém graduálu neboli Mešních zpěvech. Stojíme před problémem, že dnes chodíme do kostela méně než v 16. století. Většina lidí se dostane do kostela během adventu jen čtyřikrát a nádherných adventních zpěvů, které bychom měli naše děti naučit, je spousta. U Nejsvětějšího Salvátora se na dobu adventu uklidí Mešní zpěvy a roráty se zpívají na všech mších, protože čtyřikrát není vůbec moc. Roráty jsou u Salvátora tak populární, že se musí sešitky s obrázky z iluminovaných graduálů na deskách každý rok dotisknout v nákladu několika set kusů. Ideální je roráty a adventní písně k liturgii střídat nebo s roráty začít na hlavních mších až na třetí neděli. Pokud někdo váhá nebo pochybuje, jde o unikátní inspirativní repertoár, který stojí za to začít.

Na přijímání zpíval sbor adventní vícehlasá moteta z Benešovského kancionálu: *Poslán jest od Boha anděl, Poslán jest Archanděl, Všichni věrní křesťané*

a *Vesele zpievajme*. Výraz, deklamace i zvuk sboru byl příjemný a způsob dirigování odpovídal renesančnímu období. Benešovský kancionál zpracoval a připravil pro kritické vydání Jan Baťa.

Během návštěvy jsem si uvědomil, jak je Týn výjimečný. Celé naše mládí byl tmavý, omšelý; desetiletí jej zakrývalo lešení zvenku a poslěze i zevnitř. Jsou jiné velké opravené kostely, ale jak se zadíváte na dokonale opravený interiér – bílé stěny, černá a zlatá na oltářích a na varhanách a jasné barvy na freskách – cítíte impozantní dojem. Vzpomněl jsem si na své ministrantské začátky. Otec působil se sborem u Týna a mne poslali ve čtyřech letech ministrovat. Oblékli a poslali mne do průvodu kostelem. Na prvním schodě pod oltářem jsem si přišlápl komží a upadl; zvedl se, znovu si šlápl na komží a znovu upadl. Po dalším pokusu jsem záměr důstojně se přiblížit k oltáři opustil a vylezl zbytek schodů po čtyřech. Později jsem obdivoval propracovanou liturgiku, jak se kostel za P. Jiřího Reinsberga odlišoval od jiných farností. Ministranti chodili s „faculami“, svícný na dlouhé dřevěné noze. To jsem také chtěl, rýpat se od obětování do konce přijímání v měkkém vosku, ale mrněti to nepůjčili. Díky tomu byly u Týna koberce a hlavně komže a rochetty neustále od vosku. Místo zvonků se o pozdvihování tlouklo paličkou do těžkého gongu, ale to dělali také velcí. O přijímání se počítalo, takže držet patenu, také nebylo jen tak. S pozdravením pokoje se chodilo celým kostelem až dozadu atd., mnozí to znáte.

A v adventu měli věnec... Byla

ministrantské vymoženosti. Mohlo mi být třináct, když jsem začal vyjednávat s P. Pokorným, že bychom nosili svíčky jako „v Tejně“ a že bych zařídil adventní věnec. Pan farář vypadal, že z toho nebude nic, ale skutečně promluvil s paní ze zahradnictví a byl věnec. Příští rok paní zahradnice udělala věnec sama od sebe a od té doby se stal věnec samozřejmostí a ministranti nosí svíčky.

U Týna stále zapalují věnec; ale ten věnec je obrovský. Impozantní prostor vyžaduje impozantní věnec. Na fotografii působí jako optický klam perspektivy, ale není to tak. Věnec měří více než dva metry.

Pokud budete plánovat výlet, návštěvu Týna za hudbou a inspirací lze jistě doporučit.

Ondřej Šmíd

sedmdesátá léta a některé dnešní tradice nebyly zdaleka běžné. Později, už jsem byl větší, otec hrál za Prahou v Uhříněvsi, ale byla to nuda, žádná

VALNÁ HROMADA SPOLEČNOSTI PRO DUCHOVNÍ HUDBU

Výbor Společnosti pro duchovní hudbu svolává na sobotu 21. května 2016 od 10 hodin valnou hromadu Společnosti pro duchovní hudbu.

Program valné hromady:

1. zpráva o činnosti,
2. zpráva o hospodaření,
3. odsouhlasení návrhu nových stanov
rádnou valnou hromadou a
4. volba nového výboru.

Valná hromada se bude konat v budově Velkopřevorství Suverénního řádu maltézských rytířů, Lázeňská 2, Praha 1 (vedle kostela Panny Marie pod řetězem).

Těšíme se na vaši hojnou účast.

Jaroslav Eliáš
předseda SDH

DEN LATINY 2015

Den latiny se konal na Filosofické fakultě Karlovy university již počtvrté. O předchozím jsme referovali v 1. čísle Psalteria 2015. Protože organizátoři počítali s tím, že četní účastníci budou studenti gymnázií, kteří navštěvují výběrové hodiny latiny, a proto se tedy stále mění, bylo rozhodnuto o tom, že se obsah Dne latiny bude do jisté míry (ale jen do jisté míry) opakovat s dvouletou periodou.

V úvodní přednášce s názvem Řím a jeho občané se publikum dozvědělo, jak se ve starověkém Římě rozšiřovalo to, co bylo shrnuto ve výrazu pax romana (římský mír) a co bylo nesenou postupným udělováním římského občanství postupně rozšířeno z města Říma až daleko za Alpy.

I dále byl zachován „tradiční“ rozvrh minulých Dnů latiny, tj. sedm paralelních sekcí po třech přednáškách. Některé z nich byly opravdu stejné jako před dvěma roky, např. přednáška *Hudba antického Řecka*, jiné však byly nové a z nich jsem si vybral jednak přednášku *Lotr – šibeničník – budižkničema. Postava otroka v římské komedii* a přednášku *Antický vs. moderní ateismus: dva různé, či jeden a tentýž?* V první z nich nás seznámila přednášející s tím, jak byl otrok v antických komediích líčen, tj. jako mazaný sluha schopný dělat vše možné ve prospěch svého pána a v neprospěch jeho konkurentů a přiznávám, že nyní je mi mnohem jasnější vliv antiky na příklad i na postavu Švejka nebo na hry Voskovce a Wericha (o klasických divadelních kusech jako jsou Molièrovy komedie nebo Mozartův Don Giovanni ani nemluvě).

Druhá z uvedených přednášek seznámila posluchače s pro nás poněkud nezvyklým pojetím antického „ateismu“, který byl po 40 let v naší zemi představován jako mocný předek „vědeckého ateismu“, ale který ve skutečnosti šel – jak se říká – „úplně mimo“, už proto, že i pojem theos (česky bůh) měl v antice mnoho významů, jak někteří znají jednak z dějin filosofie a jednak z antických bájí.

Dny latiny byly opět navštíveny přibližně půlkou tisíce hlavně studentů, dobře se zaběhly a doufejme, že budou pokračovat i v tomto a dalších letech, stejně jako že se snad dobře zaběhla i výuka latiny na gymnáziích. Gratuluji pořadatelům a čtenářům Psalteria doporučuji zájem o taková setkání.

Evžen Kindler

Redakčně kráceno, plná verze i s webovými odkazy na zpravodaj.sdh.cz